

רב ארי קילסון: מראי מקומות- נדרים דף מ"ח

(א) **ושניהם מותרים בדבר של עולי בבל- פי' הר"ן**, שהפקידו עולי בבל לכל ישראל. אולם ע' בפיה"מ להרמב"ם שכ' דבאמת כל כלל ישראל שותפים הם במה שבנו העולי בבל, דלכל א' מישראל יש בהם זכות, אלא דזכות מעט מאד הוא, והוסיף ר' אברהם מן ההר דכיון דזכות מעט הוא, אין לחוש עליו.

(ב) **ואסורים בדבר של אותה העיר- כ' הר"ן** שהוא משום שיש לכ"א חלק בדברים של אותה עיר. ור' אברהם מן ההר פי' ע"פ הפיה"מ להרמב"ם הנ"ל, דכיון דרק לאנשי אותה מדינה יש להם חלק בה, ממילא יש לכ"א מהם חלק הראוי, ושפיר אמרי' דכ"א נהנה מחבירו. וע' בחתם סופר לעיל (מה: ד"ה ובהכ"י), שהק' למה לא אמרי' דחלק של חברו האוסר עליו בטל הוא בחלקים של כל אנשי אותה העיר. ונהי דלא אמרי' ביטול בדיני ממונות, אבל מ"מ י"ל דהאיסור שנגרם מחמת קנין ממון יכול ליבטל, וכמו דאמרי' לענין מים ומלח בכרך לחם (לענין הל' תחומין), ומ"ש הכא. ואין לומר דכאן אין ביטול משום דהוי דבר שיש לו מתירין, דהא כבר כ' המרדכי דבדבר איסורי שמעולם לא ניכר האיסור, לא אמרי' דשיל"מ אינו בטל. ובשלמא לענין ביהכ"נ ומרחץ, י"ל דדבר המחובר לקרקע אינו בטל, אבל מהו בספרים.

וכ' דצ"ל דכיון שיש עצה אחרת, דהיינו לכתוב חלק לנשיא, לא סמכין אביטול ניש לפי בזה, למשל אם שבת הוא, ואין עצה לכתוב לנשיא, האם בכה"ג סמכין על ביטול, וצ"ע.

וע' בבית הלוי (ג', ל', ג') דג"כ עמד בזה, וכ' דבבהכ"נ וכדו' הרי הוא משתמש בכל המרחץ בב"א, ולכן אין שייך לומר דבטל ברוב, שהרי הוא משתמש בכולו. ובזה ביאר למה לא הביא המשנה ציור דבור שבאמצע העיר לגבי דברים של אותה העיר, והיינו משום דבאמת היכא דנוטל מים מן הבור, הרי המים של המדיר בטל במים של כל אנשי העיר, ולכן מותר (וכבר העיר תוס' ע"ז, למה לא אמרי' דאסורין בבור, וכ' דבזה י"ל דיש ברירה, ע"ש). אולם עוד כ' דבאמת תלוי במי ה' הנודר, דאם המודר אסר הנאת חברו על עצמו, א"כ יהי' אסור, משום דהו"ל דשיל"מ ואינו בטל, אבל אם המדיר אסר של עצמו על המודר, א"כ אי"ז חשיב דבר שיש לו מתירין, לפי שהמודר אינו יכול לשאול עליו, ולכן מותר (ומבואר דס"ל לבית הלוי דאף דבעצם זהו דשיל"מ, אבל כיון שהנאסר עצמו אינו יכול להחזיר, אין לזה דין דשיל"מ).

(ומשו"ה לא הביא המשנה בין בדברים ששניהם אסורים ובין בדברים ששניהם מותרים, שהרי באמת יש חילוק לדין בין מי שאמר הנדר ובין חברו). אבל עוד כ' דאולי לא שייך הכא דשיל"מ כלל, כיון דמתחלתו ה' מעורב (וכמש"כ המרדכי הנ"ל).

(ג) **ואסורים בדבר של אותה העיר- כ' הר"ן** דזהו לדעת רבנן דריש פרקין, דס"ל אין ברירה, אבל לפי ראב"י, דס"ל יש ברירה, יהי' מותר, והרי קיי"ל כראב"י, ולכן מתני' לא הוי אליבא דהלכתא. ולכן תמה על הרמב"ם (נדרים ז', ב') שפסק כמתני', אף דפסק כראב"י, ואין מזכה שטרא לבי תרי. וכ' הלחם משנה שם ליישב ע"פ מש"כ הר"ן לעיל (מה:): ליישב הא דקיי"ל כראב"י אף דקיי"ל יש ברירה, משום דשאני ברירה דמתני' מכל ברירות בתורה, דכאן רוב הדבר כבר נתברר, ולכן אי"צ ברירה כ"כ. וביאר הלח"מ, דכיון דחצר שאין בה דין חלוקה אין ראוי לשימוש שניהם בב"א, א"כ הו"ל כאילו הוי של א' לחדש זה ושל א' לחדש זה, ושפיר מהני ברירה לזה, משא"כ ביהכ"נ, דשניהם יכולים לשמש שם ביחד, א"כ שפיר יכול א' לאסור חלקו על של חברו, ולא אמרי' בזה דיש ברירה, כיון דבזה לא אמרי' דרוב כבר נתברר. **וע"ע בשלמי נדרים** שהביא מהבית מאיר דת' ע"פ מש"כ הרשב"א לעיל שם, דהא דקיי"ל כראב"י אף דקיי"ל דמדאורייתא אין ברירה, היינו משום דהא דויתור אסור במודר הנאה, היינו מדרבנן, ומדרבנן קיי"ל דיש ברירה. וא"כ, כ' הב"מ ד"ל דשיבת בהכ"נ הנאה גמורה היא, ואינו בגדר ויתור, ואסור מן התורה, וא"כ בזה י"ל דקיי"ל כרבנן דאין ברירה.

(ד) **והספרים- כ' הר"ן**, והספרים שקורין בהן. וק', הא מצוות לאו ליהנות ניתנו, וא"כ למה אסור. ובאמת כבר כ' הב"י בבדק הבית (יו"ד רכ"ד) שאין שייך לאסור ספרים, וכ' שכן פסק הרשב"א, וכ' דהרשב"א לא גרס "והספרים" במתני'. וע"ע בר' אברהם מן ההר, שג"כ העיר כן, וכ' "דלא שייך טעמא דמצוות לאו ליהנות ניתנו אלא במצוה שהיא תלויה במעשה, שכשארם עושה אותה אינו מתכוין לדבר הנאה, שאינו עושה אותה להנאת גופו, אלא לעשות מה שנצטווה מאת השם... אבל מצות לימוד, שהוא ענין ציור הלב וידעת האמת, עיקר הציורי הוא כדי לצייר האמת ולהתענג וליהנות במדע לשמח לבבו ושכלו, כדכתי' פקודי ד' ישרים משמחי לב, ומשו"ה אבל אסור לקרות בתנ"ך, משום שהם משמחים לבו על כרחו, הלכך לא שייך למימר במצות תלמוד דלא ניתן ליהנות, שעיקר מצותו היא ההנאה והתענוג במה שמשגיג ומבין בלימודו". אבל לכא' עדיין יש להק' על הר"ן, דגרס ספרים במתני', וגם לא ס"ל כראמ"ה, וכמבואר לעיל (לה:): דכ' דמה דתנן ילמדנו מדרש, היינו משום דמצוות לאו ליהנות ניתנו, ולפי ראמ"ה אין שייך לפרש כן. וע' בשו"ע (יו"ד רכ"א, י"א) שכ' דאדם יכול לאסור ספר על חברו, ופי' הט"ז (מ') והש"ך (נ"ה) שהוא משום דכיון דיכול להשכיר ספר, וזה לומד בה בחנם, נמצא דמהנהג.

(ה) **שהכותב לנשיא אי"צ לזכות- כ' הר"ן** דמה שאי"צ הנשיא לזכות בפועל, היינו משום דיפה כח הנשיא, וכ"כ תוס', וצ"ע בבאור דבר זה. וכ' התוס' יו"ט לפרש שיש כח ביד חכמים לעקור דבר מן התורה אף בקום ועשה כדי למיגרד מילתא,

לימוד מסכת נדרים מוקדש על ידי משפחת מרמלשטיין

לזכות כל החיילים ולשמירה על עם ישראל

- ואין לך מיגדר מילתא גדולה מזו, דקשה על האדם לדור בארץ אחרת, וא"כ ישאר באותה העיר, וא"א שיהי' נזהר בנדרו. והק' הרש"ש, למה צריך עקירת דבר מן התורה לזה, הרי יש עצה קלה, שיכול לזכות לנשיא או לאחר ע"י מעשה קנין ממש. וכ' הרש"ש לפרש כפשוטו, ע"פ תוס' בבכורות (יח: ד"ה אקנויי) דמבואר דמשום כבודו גמר ומקני.
- (ו) **כל מתנה שאינה, שאם הקדישה אינה מקודשת, אינה מתנה** - הק' הר"ן, הא מתנה ע"מ להחזיר שמה מתנה, אע"ג דקיי"ל דאם הקדישה אינה מקודשת. ותי' דשאני התם דבאמת בשעת מעשה הי' מתנה, אלא דאינה מתנה לעולם, ומשו"ה אינו יכול להקדישו. אבל הכא, באמת לא הי' כוונתו ליתנה לו במתנה כלל, ולא הי' אלא הערמה בעלמא, ואם משום הא אין ההקדש חל, אז גם המתנה לא חל, אבל אי"ז כלל בכל מקום, דכל מקום שאין ההקדש חל, אין המתנה חל. **וע' בתוס' בסוכה (מא: ד"ה הילך) דכ' (בתירוצו הראשון) דבמתנה ע"מ להחזיר הרי באמת בידו הוא להקדישה כל זמן שהוא בידו עד שיחזירה. והק' השפת אמת (שם), א"כ לימא גם במתנה בית חורון כן, דיכול להקדישה לזמן, ולמה אמרי' דאינה מתנה בכלל. וביאר דכוונת תוס' הוא דבמתנה ע"מ להחזיר, הרי הוא הקדיש כל מה שהי' לו, דהיינו עד זמן החזרה, ושפיר חל ההקדש לאותו זמן. אבל במתנת בית חורון, הרי רוצה הנותן שיהי' אצל המקבל גם בזמן שהוא רוצה שיהי' האב אוכל שם, וא"כ נמצא שהוא אצלו בזמן שלא ניח"ל להנותן שיהי' מקדישו, ובכה"ג אמרי' דאי"ז מתנה. וע' בחתם סופר כאן שכ' דשאני מתנה ע"מ להחזיר, דבאמת אינו מתנה לזמן כלל, אלא קנין הוא לעולם, אלא שיש תנאי שצריך להחזיר החפץ, אולם קנינו עכשיו קנין גמור הוא לעולם (וכבר האריכו באחרונים בזה, ואכ"מ).**
- (ז) **אמרי פומבדיתאי קני ע"מ להקנות הוא - כ' הרשב"א דאי"ז ע"מ דתנאי כשאר ע"מ דעלמא, דהא מעשה בדבר א' ותנאי בדבר אחר לגמרי, אלא כאן לא נתנם להבין כלל, ואין לו בהן הנאה של כלום, אלא שיקנם כדי להקנותם בלבד, ומשמע דכוונתו דאי"ז תנאי, אלא שיוור בקנין. אולם ע' בחזון איש (חור"מ לקוטים סי' ח', ס"ק י"ב), שכ' דקני ע"מ להקנות אינו שיוור אלא תנאי. ובהכי פליגי אם מהני או לא, מר סבר דכיון דהמקבל מעוכב מלשמש במתנתו מחמת תנאו, לאו מתנה הוא, ומר סבר דתנאי מילתא אחריתי היא, ושפיר חל, אבל ודאי אין שייך ליתן מתנה לחצאין (וע"ש בהמשך שהק' דלכאור' הוי תנאי ומעשה בדבר א', ואיך חל התנאי).**
- (ח) **ור' נחמן אמר קני - הק' הרשב"א, איך אפשר לבן לקנות נכסים אלו כלל, אף להקנותם לבנו, הרי אסורם עליו האב בהנאה, וא"כ, הרי הוא אינו יכול לקנותם, ואיך יכול להקנותם לבנו (וקו' זה הוי הרשב"א לשיטתו, דכ' לעיל [מז]. דדבר אסור עליו בהנאה, אף אינו יכול לקנותה בכלל, דלא כהר"ן [מ"ב] דס"ל דאפי' מה שאסור לו בהנאה, יכול לקנותו, א"ש). וכ' הרשב"א דזה הי' באמת קו' פומבדיתאי, דהק' דקני ע"מ להקנות הוא, וא"כ כיון דלא קנאם, א"א להקנותם. "ור"נ דס"ל דקני, ס"ל דכיון שאין הבן קונה נכסים אלו להנאתו כלל, אלא להקנותם לבנו, לא נכנס זה בכלל איסורו כלל, ומיהו קנה להקנותו". והק' הקרן אורה, א"כ מה הק' הגמ' ממתנת בית חורון, הרי זה ק' גם לפומבדיתאי, דבמתנא' הרי בר קניי' הוא, ובכה"ג מודו דמהני, והניח בקו'.**
- (ט) **סודרא קני ע"מ להקנות הוא - כ' הקצות (קצ"ה, ד') דכיון דהגמ' מדמה קנין סודר לקני ע"מ להקנות, וכ' הר"ן דקני ע"מ להקנות אינו דומה למתנה ע"מ להחזיר, דמתנה ע"מ להחזיר קנוי לשעתו, שמעי' מינה דקנין סודר נמי אינו קונה לשום דבר, אפי' לשעתו, אלא ע"מ להקנות הוא, ואינו כמו מתנה ע"מ להחזיר, ורק כדי להקנות החפץ שהוא כנגד הסודר. אולם ע' באמרי ברוך על השו"ע שם שכ' דמהרשב"א בקידושין (כ"ו), והרא"ש בסוגיין, מבואר דס"ל דהוי כמו מתנה ע"מ להחזיר, וקנוי לשעתו.**
- (י) **וזמנין א"ל ר"א היא דאמר אפי' ויתור אסור במודר הנאה - כ' הר"ן דלאו דשייך הכא דינה דויתור, אלא דכי היכי דמחמיר ר"א בנדרים טפי מבדיני ממונות לענין דריסת הרגל, ה"נ לענין קני ע"מ להקנות. וע' בשלמי נדרים (מה: דכ' דמשמע מדברי הר"ן כאן דמה דויתור אסור במודר הנאה אינו אלא מדרבנן, ודלא כדמשמע מדברי הר"ן שם.**
- (יא) **ולענין הלכה - כ' הר"ן דע"כ מה דאמר ר' אשי מאן לימא לן דסודרא אי תפיס לא מתפיס, דחויא בעלמא היא, דהא ר' אשי עצמו אמר דמה דמתנה ע"מ להחזיר לא מהני בקידושין הוא משום גזרה שמה יאמרו דאשה נקנית בחליפין, ואי ס"ד דא תפיס מתפיס, א"כ באמת אשה נקנית בחליפין. ומבואר מזה דס"ל להר"ן דמה דאין אשה נקנית בחליפין, היינו משום דצריכה להחזיר הסודר. ותמה הקהלות יעקב (קידושין א'), הא הר"ן עצמו בקידושין ביאר דהטעם שאין אשה נקנית בחליפין היינו משום דקנין אחר הוא ואינו קנין כסף, וכל הריבוי דכסף מהני בקידושין הוא משום קיחה קיחה, וזה לא שייך בחליפין. ותי' הקה"י ע"פ מש"כ הרי"ף שם דאשה מתקדשת בשטר שיש בו ש"פ בתורת כסף, דדעתה נמי אכסף. וא"כ, מה שאין אשה נקנית בחליפין היכא דהסודר שוה פרוטה הוא, צ"ל שהוא משום שאינה יכולה לתפוס הסודר אצלה, ואינה יכולה ליהנות מדין כסף, ושפיר גזרי' במתנה ע"מ להחזיר אטו חליפין.**